

Висновки. Високий рівень подружньої сумісності значно збільшує вірогідність подружньої гармонії, але вирішальною все ж таки є загальна культура партнерів, яка полягає у толерантності, вмінні не розпускатися, контролювати і стримувати негативні емоції, у розумінні того, що добрі стосунки, а не порядок, затишок і смачна їжа є головною цінністю сімейного життя. Отже, лише у сім'ях де є співпадання темпераментів, характерів, інтелекту, функціонально-рольових очікувань, ціннісно-орієнтаційної єдності, особистісна і соціальна зрілість подружжя можна говорити про подружню сумісність та стабільні шлюбно-сімейні відносини.

Список використаних джерел:

1. Бочелюк В. Й., Зарицька В. В. Психологія. Вступ до спеціальності. К., 2007. 246 с.
2. Гурко Т. А. Теоретичні підходи до вивчення трансформації інституту сім'ї. *Соціологічний журнал*. 2020. № 1. С. 31–54.
3. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: навч. посіб. Тернопіль, 1995. 696 с.
4. Кравченко А. І. Трансформація політичних цінностей в процесі формування державності. *Наукові праці МАУП*. 2014. №. 43. С. 46-49.
5. Ляшенко Н. О., Семке Н. М. Соціологія сім'ї: конспект лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія» ч. I Сім'я як соціальний інститут. Харків : НТУ «ХП», 2018. 107 с.

*Галина Кравець,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальність 016 Спеціальна освіта,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Світлана Калаур,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Суспільна потреба у самостійних, ініціативних і творчих особистостях визначає нові вимоги до процесу соціалізації, ставлячи перед педагогікою завдання формування особистості, яка здатна засвоїти зразки соціальної поведінки та створити власну систему цінностей. Це викликає необхідність перегляду

та переосмислення традиційних підходів до розвитку соціальної компетентності дітей. Це питання набуває особливої важливості при формуванні соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, дослідження якого є важливим напрямом сучасної психолого-педагогічної науки, спеціальної освіти та корекційної практики.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що шляхи формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку достатньо обґрунтовані сучасною психолого-педагогічною наукою (О. Гаврилов [1], О. Дерень [2], Р. Ковтун [3], А. Пруська [2], Ю. Рибак [2], Г. Соколова [4], С. Яковлева [5] та ін.). Проте основні чинники формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами залишаються недослідженими.

Значною групою учнів молодшого шкільного віку є діти з особливими освітніми потребами, тобто ті, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих норм. Особливий інтерес становлять діти з порушеннями психофізичного розвитку, які мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку внаслідок вроджених або набутих розладів.

Залежно від типу порушень виділяють такі категорії дітей: з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); мовлення; емоційно-вольової сфери; опорно-рухового апарату; зі складними порушеннями (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.); з аутизмом тощо [1; 5].

Навчання та виховання дітей з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, використовуючи специфічні підходи та організаційні форми навчання, які залежать від характеру порушень. Так, Г. Соколова звертає увагу на те, що діти із синдромом Дауна розвиваються повільніше порівняно зі своїми однолітками та пізніше проходять загальні етапи розвитку. Хоча їм може бути важче навчатися, вони здатні виконувати більшість тих самих дій, що й інші діти: ходити, говорити, читати й писати [4].

Однак, як зазначають О. Дерень, А. Пруська та Ю. Рибак, діти із синдромом Дауна мають різні інтелектуальні можливості, поведінкові особливості та рівні фізичного розвитку. Вони можуть розвивати свої здібності за умови, що перебувають в атмосфері любові, проходять програми ранньої допомоги, отримують спеціалізовану освіту, медичну допомогу та позитивне ставлення з боку оточення [2].

Аналіз наукової літератури свідчить, що формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами залежить від ряду соціально-психологічних та індивідуально-психологічних факторів. Серед них можна виділити такі: прагнення до спілкування та міжособистісної взаємодії [5], налагодження дружніх стосунків з однолітками [1], отримання задоволення від спільної діяльності [3], радість від спілкування і взаємодії з товаришами та бажання

здобути їхнє схвалення [4], а також потреба у спілкуванні та колективній комунікативно-практичній діяльності [2] та інші.

Так, положення дитини молодшого шкільного віку в колективі значною мірою залежить від тієї мікрогрупи, до якої вона належить. Міжособистісні стосунки серед школярів формуються і розвиваються через спілкування, взаємодію під час навчання, спільну діяльність тощо. Особливо важливими для процесу формування соціальної компетентності у дітей з особливими освітніми потребами є міжособистісні стосунки з ровесниками, оскільки в середовищі однолітків у них розвиваються індивідуальні особливості, радість від пізнання та впевненість у власних можливостях. Як зазначає Р. Ковтун, «засвоєні та використовувані дитиною засоби ефективного спілкування є вирішальними для формування ставлення оточуючих» [3, с. 49].

Особливістю молодшого шкільного віку у дітей з особливими освітніми потребами є складний процес адаптації до нових соціальних умов. У цей період у них також відбувається формування навичок навчання та соціальної взаємодії. Відзначимо, що саме в цьому шкільному віці виникає психологічний феномен дружби як індивідуально вибіркового, глибокого міжособистісного стосунку, що характеризується взаємною прихильністю, яка ґрунтується на симпатії та безумовному прийнятті іншого. До прикладу, за словами О. Гаврилова, у цьому віці «найпоширенішою є групова дружба, серед функцій якої – розвиток самосвідомості, формування почуття причетності та зв'язок з мікросоціумом» [1, с. 96].

Повністю поділяємо погляди Р. Ковтун [3], який зазначає, що на формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами в учнівському колективі впливають такі фактори:

1) соціальний – це соціальне становище в суспільстві, особливості регіону, панівні риси соціальних відносин, культурні та релігійні цінності, звичаї і традиції спілкування;

2) педагогічний – традиції взаємин учнів конкретної школи, які можуть виникати спонтанно поза педагогічним впливом або бути результатом цілеспрямованої педагогічної роботи;

3) психологічний – це індивідуальні характеристики дитини, її інтелектуальний рівень, інтереси та прагнення, попередній досвід взаємин, бажання самовираження в групі, рівень задоволення своїм статусом у колективі, а також вплив неформальних лідерів тощо.

Визначення ключових чинників, що впливають на формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, дозволило нам сформулювати низку педагогічних умов, які є важливими для підвищення ефективності цього процесу. До найбільш вагомих умов належать:

1) розширення знань про соціальні процеси та явища;

2) розвиток мотивів до просоціальної діяльності та комунікативної поведінки;

3) активне застосування ігрового підходу;

4) створення спеціальних комунікативно-практичних ситуацій.

Ці педагогічні умови стали основою для розробки методики формування соціальної компетентності, яка включала інтерактивні завдання, соціально-психологічні ігри та вправи.

Слід констатувати, що для ефективного проведення занять із формування соціальної компетентності необхідно враховувати індивідуальні потреби та інтереси дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, застосовувати сучасні технології для вдосконалення комунікативних знань і формування відповідних умінь. Важливими аспектами є актуалізація пізнавальних процесів, які сприяють спілкуванню, створення сприятливого соціально-психологічного клімату, оптимізація міжособистісних стосунків та підвищення інтенсивності контактів між дітьми. Важливим елементом також є забезпечення суб'єкт-суб'єктного спілкування на основі діалогової взаємодії, що стимулює ініціативність у їх комунікативній поведінці.

Висновки. Отже, важливими чинниками формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами є врахування специфіки їхньої нозології, організація взаємодії з соціальним оточенням, задоволення потреби у спілкуванні, встановлення товариських стосунків між учнями та відчуття задоволення від процесу спільної діяльності й спілкування. Особлива увага приділяється прагненню дітей до вдосконалення особистісних якостей і особистої свободи у спілкуванні, а також організації спільної практичної діяльності. Умови воєнного стану створюють негативне тло для розвитку соціальної компетентності учнів, що вимагає від учителя вжиття заходів для нейтралізації цих впливів.

Список використаних джерел:

1. Гаврилов О. Особливості психосоціального розвитку дітей з особливими потребами : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. 294 с.
2. Діти з синдромом Дауна : факти, навчання, допомога : методичні рекомендації / уклад. : Дерень О., Пруська А., Рибак Ю. Київ : Інклюзивна освіта: крок за кроком, 2015. 126 с.
3. Ковтун Р. А. Програма розвитку комунікативних здібностей дітей з синдромом Дауна : дис. ... канд. психол. наук. Одеса, 2011. 219 с.
4. Соколова Г. Б. Психологічний супровід школярів із синдромом Дауна : монографія. Чернівці : Букрек, 2018. 344 с.
5. Яковлева С. Д. Особливості прояву психофізіологічних функцій у дітей з вадами розвитку : монографія. Херсон : Вишемирський В. С., 2013. 351 с.